

KONYA SANAYİLEŞME TARİHİ

Tezin Amacı: Konya'nın Sanayileşme Tarihini İncelemek

Tezin Sahibi: Mehmet Emir Köroğlu

Okul: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Fakülte: Makine Mühendisliği/ Hazırlık Öğrencisi

Tezin Bölümleri

Giriş

1- Konya Sanayisinin Tarihçesi

1.A- Osmanlı'nın Son Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi Konya Sanayisi

1.B- 1950 Sonrası Konya Sanayisi

1.C- 1980'den Günümüze Konya Sanayisi

2- Konya Sanayisinin Günümüzdeki Genel Özellikleri ve Önemi

3- Sonuç

Giriş

Ülkemizde, Osmanlı'nın son dönemlerinden beri süre gelen bir sanayileşme süreci vardır. Bunun sebebi, bir ülkenin dünyada söz hakkının bulunabilmesi için kendi topraklarında yeterince büyük bir üretim gücünün bulunması lazımdır. Yeterince üretime sahip olabilmek için de sanayileşmiş bir ülke olmak gereklidir. Konya bu sanayileşme yarışında hep ülkemiz için önemli bir parça olmuştur.

Konya'mızın bu sanayileşme yarışında ilerleyişi, ülkemizin sanayi tarihindeki yeri, Konya Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)'nin kuruluşu ve yakın tarihte olan değişimler ve ilerlemeler bu tezde incelenmiştir.

1- KONYA SANAYİSİNİN TARİHİ

1.A- Osmanlı'nın Son Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi

Konya Sanayisi

Türkiye'nin şu an içinde bulunduğu sanayileşme aşaması ve geçirdiği evrim, son 20-25 yıldaki gelişmelerle bağlantılı olduğu kadar, Osmanlı İmparatorluğu'nun sanayileşmede takip ettiği politikalarla da yakından ilgilidir. Çünkü sanayileşme politikaları birbirleriyle bağlantılı ve ortaya çıkan sonuçlara göre devam edilen veya değiştirilebilen politikalar olmasından dolayı, sanayileşmede içinde bulunduğumuz gelişme aşamasının temelleri Osmanlı İmparatorluğu'na kadar dayanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun genel sanayi yapısı, küçük ölçekli üretim birimlerinden oluşan kırsal kesimde tarım üretiminin gerektirdiği, kentsel kesimde ise dokumacılık, giyim, gıda, madeni ev eşyası ve yapı gereçleri gibi alanlarda ve yakın pazar için üretimde bulunan bir yapıdadır.(1) Bundan dolayı Osmanlı ekonomisi Cumhuriyet öncesi yıllarda tarım ve ticaretin egemen olduğu, tarım ürünleri ve birkaç maden cevheri ihraç edip, tüketim ve yatırım malları ithal eden bir konumdaydı. Ülkede sarayın ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ve yabancıların işlettiği az sayıda sınai işletme vardı.(2)

Bunların dışında Osmanlı'nın diğer Avrupa Devletlerine önceden verdiği kapitülasyonlar sonucu dışarıya bağımlı bir ülke haline gelmişti. Kapitülasyonların da desteklediği ithalatı teşvik edici dış ticaret politikası yanında 1838 tarihinde İngiltere ile yapılan Balta Limanı Sözleşmesi ve bunu takiben Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri ile yapılan benzer sözleşmeler ile Osmanlı Devleti gümrükleri üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçmiş ve yabancılara engelsiz bir dış ticaret rejimi sağlamıştır.(3)

19. Yüzyılda, Konya büyük ölçüde kendine yeten bir ekonomik hayata ve büyük ölçekli tarım ile üretim örgütlenmesi olmayan küçük ölçekli bir sınaî üretim yapısına sahipti. Konya'nın Cumhuriyetten önce özellikle özel girişimcilik yeteneğinin bir göstergesi olan şirket sayılarında öncü bir il olduğu bilinmektedir. Konya'nın Türk İktisat Tarihi açısından öne çıkan özelliklerinden biri şirketleşmede öncü olması ve ortaklık veya çok ortaklılık kültürünün bir hayli gelişmiş olmasıdır. Daha önce değinildiği gibi, 1918'de Ziraat ve Ticaret Nezareti tarafından yayınlanan Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri adlı kitaba göre, 1918'de toplam 129 şirket vardı ve bunlardan 42'si ticaret ve 6'sı tarım sektöründe faaliyet göstermekteydi. 95 şirket İstanbul'da mukim iken, 7 şirket Konya'da mukimdi. 1920'lerde 19 anonim şirketle milli şirketlerin en yaygın olduğu vilayet Konya idi. Konya'yı İzmir 11, Aydın, Bursa ve Kütahya 3'er ile Kayseri 2 şirket ile izlemekte idi.(4) Konya bu dönemde aktif nüfusun %45'inin tarımda çalıştığı tarımsal bir ekonomik yapıya sahip olmakla birlikte, 1927 Sanayi Sayımı'nın sonuçlarına bağlı olarak dönemindeki koşullara göre Türkiye'nin önemli imalat merkezlerinden biri olduğu görülmektedir.(5) 1927 Sanayi Sayımı'na göre Türkiye'deki toplam 65.245 sanayi işyerinin %3,4'ü aktif oranında 2.245 işyerine Konya sahipti. Bu sayıma göre Konya'da aktif nüfusun %45'i tarımda çalışmaktaydı. Konya, ülke genelinde işyeri sayısı bakımından tarıma dayalı imalat, maden, maden işleme ve imalat sanayisinde ikinci (%26.5) ve ağaç işleme sanayisinde üçüncü (%13.4) sıradaydı.(6)

1930 sonlarında ise Konya'daki küçük sanat ve işyerlerinin dağılımı şu şekilde idi. Dericilik: 56 işyeri ve 2 atölye; arabacılık:56 işyeri; dülgerlik:40 işyeri; tenekecilik:35 işyeri; dokumacılık 50 işyeri ve 3 atölye; kunduracılık: 12 işyeri; mescilik ve yemenicilik: 150 işyeri; keçecilik: 60 işyeri; şekerlik: 10 işyeri ve helvacılık: 13 işyeri. 1986 yılında Konya'da 25 değirmen bulunduğu ve ilk buharlı un fabrikasının ise 1906'da kurulduğu bilinmektedir.(7)

Cumhuriyetten sonra ise özellikle buharlı değirmenciliğin geliştiği görülmektedir. 1925'e gelindiğinde Konya, 7 buharlı un fabrikasına ve Meram Dere civarı istikametinde 22 un değirmenine sahipti. Cumhuriyet'ten sonra, Konya'da tarım ürünleri miktarında artış dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise savaş sonrası ülkede oluşan ihtiyaçlardır.(8)

1.B- 1950 Sonrası Konya Sanayisi

1950 yılında Demokrat Parti'nin başa gelmesiyle sanayileşme ve kalkınma stratejilerinde büyük bir değişiklik meydana gelmiştir. Özellikle 1950-1954 yılları arasında olan dönemde devlet teşbihinden daha çok özel sektör yatırımlarını destekleyen bir anlayış meydana gelmiştir. Konya'nın da 1950'lerde özellikle tarım, hayvancılık ile sanayide kırırdandığı ve yeni teşebbüslere ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

Sürekli kısıtlı iktisadi ve teknik olanaklar içinde, yetersiz alt yapı, fabrika binalarının inşa edilmesi, kalifiye eleman konusundaki yetersizlikler gibi bir çok olumsuz faktörlerle başa çıkmaya çalışan Türk sanayisi ve sanayicisi için, planlı ve programlı bir sınai kalkınma fikri önem kazanmaya başladı. 1961 yılında hükümet tarafından hazırlanan bir raporda, Organize Sanayi Bölgeleri'nin sanayinin gelişmesine olumlu katkılarda bulunacağına işaret ederek, Bursa'da pilot bir Organize Sanayi Bölgesi kurulmasını teklif edildi. Bursa Sanayi Odası'nın organize sanayi bölgesi kurma girişiminin kalkınma planlarından önce başladığı görülmekteyse de, Organize Sanayi Bölgeleri'nin planlı bir teşvik çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmesi, ancak Kalkınma Planları'ndan sonra oldu. Günümüzde sanayi yatırımlarının teşviki, istihdama katkı, çevre temizliği, sanayileşmenin ve şehirleşmenin düzenli şekilde gelişiminin sağlanması gibi amaçlara ulaşabilme aracı olarak kullanılan Organize Sanayi Bölgeleri süreci ülkemizde ilk kez, 1962 yılında Bursa Sanayi Odası'nın girişimiyle başladı.(9)

Konya'da ise Organize Sanayi Bölgesi'nin yapımına 1960'lı yılların ortasında başlanıp, 1970 yılında 1. Organize Sanayi Bölgesi 150 hektarlık bir alanın üstüne kuruldu.(10)

Ülke genelinde Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmasıyla birlikte, hem ülke genelinde hem Konya’da özel sektörün sanayindeki payı artmış, 1980 ve sonrasında daha da gelişecek olan sanayinin temeli atılmıştır.

1.C- 1980’den Günümüze Konya Sanayisi

1980’li yıllarda özel sektöre olan teşvikin artmasıyla Konya Sanayi Bölgelerinde büyük işletmelerin devlete, küçük işletmelerin özel sektöre ait olduğu, katma değer önemli bir kısmının devlet işletmelerinden elde edildiği bir yapı hâkim iken bu durum daha sonra değişmiş ve özel sektörün ağırlığı görece olarak artmıştır.

1980’den sonra ekonomik kalkınma modeli olarak dışa açık bir modeli seçen Türkiye’de yapılan piyasa reformları sonrasında ekonomide rekabet anlayışı önem kazandı. Bu dönemde Konya’nın özellikle öteden beri üstün olduğu gıda ve sanayinden sonra 1990’larla birlikte otomotiv, makine ve ayakkabı sanayisinde öne çıkması Konya’nın sadece tarıma dayalı bir ekonomi olarak değil sanayiye dayalı bir ekonomi olarak da öne çıktığının tescili oldu. Konya dış pazarlarla bütünleşerek ticari kazançlarını artırmaya başladı. Devletin sanayi yatırımlarından İstanbul ve Marmara ile İzmir gibi bazı illere oranla daha az yararlanmasına rağmen, Konya’nın özel girişim ve yatırımları sayesinde hatırı sayılır bir ekonomik gelişim göstermesinin en önemli nedeninin, dışa açık modelle beraber ekonomik özgürlük ortamının gelişmesi olduğu öne sürülebilir. Bu ekonomik özgürlük ortamı sadece sanayinin değil, şehirdeki refahın, iş oranlarının artmasına vesile oldu. Devletçi kalkınma modelinin verimsiz ve artan borç yükü yüzünden sürdürülemez olması da, özel girişime dayalı bir ekonomik modelin önünü açtığı gibi Anadolu’nun ekonomiye katkısını artırdı. Konya’da bu dalgaya katılan en önemli illerden biri oldu.(11)

2- Konya Sanayisinin Günümüzdeki Genel Özellikleri ve Önemi

Bu dönemlerden beri Konya’da kurulan Organize Sanayie Bölgelerinde toplam 652 fabrika bulunmaktadır. Bu fabrikalarda sadece eylül ayı istatistiklerine göre; makine ve aksanlarında 463 milyon dolar, otomotiv endüstrisinde 432 milyon dolar, savunma ve havacılık sanayisinde 216 milyon dolar, hububat-bakliyat mamullerinde 212 milyon dolar, demir ve demir dışı metal üretiminde 169 milyon dolarlık ihracat yapmaktadır.(12)

Konya 80 farklı sektörde üretim yaparken, 167 farklı ülkeye ihracat yapmaktadır. Konya Sanayi Odası tarafından yaklaşık 3 yıldır sürdürülen çalışmalarda öncelikle Kümelenme Potansiyeli araştırılmış olup, araştırma kapsamında rastgele örneklem yöntemiyle 1400 firma üzerinde yapılan araştırma sonucunda 12 sektörün bölge için önemli olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda uluslar arası entegrasyon dikkate alınarak öncelikli çalışmalar Otomotiv Yan Sanayi İş Kümesi üzerine çalışmalar yoğunlaştırılmış olup, Döküm, ayakkabı gibi diğer sektör yapıları da süreç içerisinde ele alınmaya başlanmıştır.(13) Bu sektörler;

- Otomotiv Yan Sanayi
- Ana Metal Sanayi
- Gıda Ürünleri ve İçecek Üretimi Sanayi
- Mobilya İmalat Sanayi
- Deri ve Deri Ürünleri İmalat Sanayi
- Plastik ve Kauçuk Ürün Üretimi Sanayi
- Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi
- Ağaç Ürünleri Sanayi
- Kağıt ve Kağıt Ürünleri Sanayi
- Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünleri Sanayi
- Fabrikasyon Metal Ürünleri Sanayi

3- Sonuç

Konya tarihin eski zamanlarında beri üretimde büyük rol oynayan bir şehirdir. Bu tezde de anladığımız gibi Konya, tarihinin çoğu kısımlarında gıda ürünleri üretiminde önemli bir rol alsa da son 60 yıldıki değişimlerle, gerek özel sektöre verilen teğvikler, gerek devletin yaptığı yatırımlar olsun Konya sadece gıda üretimi dışında diğer sektörlerde de başarılı bir ehir haline gelmiştir. Son dönemlerde ne kadar Gaziantep, Denizli gibi şehirlerin gerisinde kalsa da hala retimde Türkiye’nin önemli şehirlerinden biridir.

Kaynakça

(1),(2),(3),(4),(8),(10),(11) ÖCAL, Fatih Mehmet, 2008, ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ’NİN BÖLGESEL ETKİLERİ VE KONYA SANAYİSİ

(5),(6),(7),(9),(13) şAHİN, Tahsin, 2011, KONYA SANAYASİNİN DN, BUGÜNÜ, GELECEğİ

(12) Konya Eylül Ayı Ekonomik Verileri,2021